

*Azərbaycan folklorundan yeni nümunələr***LERİK RAYONUNDAN
TOPLANAN BAYATILAR**

Bu sayda verdiyimiz materiallar Lerik rayonundan topladığımız bayatılar və xalq mahnılarıdır. Söyləyicilər bayatıların vaxtilə dəf musiqi alətinin müşayiəti ilə oxuduğunu dedilər. Hazırda isə nəinki dəfin müşayiəti ilə, heç dəfsiz də bayatı deyilmir. Bəzi hallarda eyni bayatının bir neçə variantını qeydə alırdıq. Fikrimizcə, onların bütün variantlarını müstəqil bayatı kimi vermək doğru deyil. Odur ki, bu bayatıların digər variantlarını bildirmək üçün misraların qarşısında = (bərabər) işarəsindən istifadə etmişik. Bəzi hallarda oxunan bayatılarda qafiyə sistemi pozulur, hecaların sayı uyğun gəlmir, dörd misralıq prinsipindən kənara çıxılırdı. Bəzən isə hiss olunurdu ki, bayatının şeiriyəti itir, hansısa misra bayatıya uyğun gəlmirdi. Söyləyici ifa zamanı bəzən bayatının iki misrasını deyir, sonrakı iki misramı unutduğu üçün başqa bir bayatının iki misrasını əvvəl dediyinə calaq edirdi. Biz bu bayatıları da olduğu kimi verməyi məqsədəuyğun saydıq. Eyni zamanda söyləyicinin mətnə etdiyi əlavələri kursivlə vermişik. Çünki bütün bunlar bayatıların canlı ifadə necə yaşadığını göstərən amillərdir.

*Mətnləri toplayıb çapa hazırlayan: Ləman Vaqifqızı (Süleymanova)
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

BAYATILAR

Kağız yazdım biləsən,
Oxuyasan, güləsən.
Kağızın cavabın
Tez yazıb yollayasan.

Lənkəranda işim var,
Bir cüt qızıl dişim var.
Uca boylar içində
İstəhli qardaşım var.

Söylədi:
Əliyev Qəhrəman Məhərrəm oğlu.

Mən aşığı, ulu dağlar,
Ceşməli, sulu dağlar.
Mənim ah-zarıma,
Göy kişnər, bulud ağlar.

Qarabağda bağ olmaz,
Qara salgım ağ olmaz,
Balası ölən ananın,
Ürəyində yağ olmaz.
*Danışa bilmirəm ee,
xıs tutur böğazımı.
Xıs – balğam, ağlamax tutur.*

Mən aşığı, olmaseydi,
Saralıb solmaseydi.
Bir ayrılığ, bir ölüm,
Heç biri olmaseydi.

Bağa girmərəm sənsiz,
Gülü dərmərəm sənsiz.
Ay qardaş, ay balam,
bağda ahı mələsə,
Bil ki, mənəm sənsiz.

Mən aşix, başdan ağlar,
Kiprihdən, qaşdan ağlar.
Balası ölən ana,
Durub obaşdan ağlar.
Yavaş-yavaş ağlar.

A dağlar, qoşa dağlar,
Verib baş-başa dağlar.
Yol veruz, *yol veruz*,
qardaşdarım gəlsin,
Ay xaraba dağlar.

Dəsmalı, ox, saxlaram,
Yuyaram, ox, saxlaram.
Ay balam, *ay mənim qardaşdarım*,
əyər əlimə düşsünüz *siz*,
Gözüm üsdə saxlaram.

Muğanın yasdı yoli,
Su gəldi, basdı yoli.
İsdədim durum gəlim yanına,
Bala, Əzrayil kəsdi yolimi.

Muğanın göy çiməni,
Göyərir göy çiməni.
Ya gəzib taparam sizi,
Ya ovçu örər¹ məni,

Bazarda üzüm qaldı,
Almadım, gözüm qaldı.
Zəhmət çəhdim, bala becərdim²,
bala boya-başa çatdırdım,
Balaların üsdündə gözüm qaldı.

Yaylığım qara boyandı,
Uci yerə dayandı.
Mənim ah-zarıma,
Göydə fələy oyandı.

Bülbülün lal olubdu,
Dilim abdal oludu.
Əzəl oxyan bülbülüm,
İndi *bülbülün dili* lal olubdu.

Getmə-getmə amandı, *ay qardaş*,
Halım sənə ayandı,
Gəlişivə bacilərin qurban,
Gedişin nə yamandı.

Üzərriy dəsdə-dəsdə,
Tutmuşam dəsdə-dəsdə.
Geduz *ürəyi yanan* anama deyuz,
Hər gün gəlsin qəbrimin üsdə.

Mən aşığ o gün eylər,
Dərd ürəydə digün³ eylər,
Qardaşı ölən bacilər,
bacisi ölən nənələr,
Hər məclisdə deyib ağliyə.

Mən aşix, bu gün burda,
Dərd burda, dügün burda.
Kimin cavanları ölübdü,
kimin igiddəri ölübdü,
Ağlasın bu gün burda.

Qaşdarin qarasinə,
Öpeydin arasinnən, *ay bala*,
Gör kimi sizə qurban verərəm,
O qardaşsız nənənin
ürəyinin yarasinnən.

Getdi görə bilməzsən,
Zülfün hörə bilməzsən,
Bu səfər ağır səfərdu =
Lerih xaraba yerdi,
Da görə bilməzsən₁ =
Da sən onu görə bilməzsən.

¹ Örər – görər

² Becərdim – Burada böyütdüm anlamında işlədilib.

³ Digün – düyün

Səpələn¹ dağ oleydi,
Dörd yanı bağ oleydi.
Neyneydin dünya malın, *ay bala*,
Kaş canın sağ oleydi.

Hava duman oldı,
Halım yaman oldı.
Neyniyidin dünya malın, *ay bala*,
Keşge canın sağ oleydi.

Dağlara bax, dağlara,
Şeh qoyun yarpaxlara,
Heyif sənin *elə kirri* əllərinən,
heyif sənin o qara qaşdarınnan,
Qoşuldu torpaxlara.

Dedi, mən aşix, mənim dərdim,
Nə çoxdur mənim dərdim,
mənim balam.
Meşələr qələm olsa,
çaylar mürəkgəb olsa,
Yazılıb qutarmaz mənim dərdim.

Qardaş mənim gülümdü,
Gülümdü, bülbülümdü.
Ölsün, bacilər ölsün,
Qardaş ölməy zülümdü.

Almani almayıram,
Al yerə salmayıram.
Mən qardaş, bala ölmağı,
Boynima almayıram.

Qızılgülü dərəllər,
Məxmər üsdə sərəllər.
Qardaşı ölən bacini,
balası ölən bacini,
Heş yerdə qoyməzlər.

Söylədi:
Səlimova Misri Qulamhüseyn qızı.

Sarı giləs rəngində,
Saat var biləyində.
Allah, məni öldürmə,
Arzum var ürəyimdə.

Bakıdan maşın gəlir,
Bilmirəm neyçin gəlir?
Qardaş bir qız sevibdi,
Onnan çox xoşum gəlir.

Dəyirman üsdü çiçəy,
Orax gətir, onu biçəy.
Qardaş bir qız sevibdir,
Şirin dil, qara birçəy.

Xalçəni bükə-bükə,
Bükdüm, dayadım yükə.
Sevdin ala bilmədin,
Olasan tikə-tikə.

Çıxdım çəpər üsdinə,
Baxdım dayımın yurdinə =
yarın çəstinə
Əlində qızıl alma,
Atdı mənim üsdümə.

Gedirdim qırağ ilə,
Ot bişdim orağ ilə.
Qardaş uzağ düşibdi
Gəzirdim sorağ ilə.

Söylədi:
Əliyeva Qızılgül Hacıağa qızı.

Bağa girməli dögül²,
Gülin dərməli dögül.
Bizim bağların güli
Onu dərməli dögül.

¹ Səpələn – ərazi adıdır.

² Söyləyici əlindəki padnosu döyə-döyə, avazla oxuyur.

Başımda ağ şalım var,
Ağ şala oxşarım var.
Özüm əsgər ayləsi,
Əsgərə oxşarım var.

Çimənə çay demərəm,
Ulduza Ay demərəm.
Sənin kimi bacıma,
Ağzımda vay dimərəm.

Yar, məni qoyub, getmə,
Nar kimi soyub, getmə.
Al xaçalı, vur boynumi,
Zarıncı¹ qoyub, getmə.

İsdikandə çayə bax,
Aynə götür, Ayə bax.
Mən səni çox sevirəm,
Gözəllığda çayə bax.

Saçın ucun hörməzdər,
Məni sənə verməzdar.
Əgil, üzünən öpüm,
Xəlvət yerdə, görməzdər.

Usdula dayanırsan,
Nar kimi oyalıbsan.
Dərdini mən çəkirəm,
Sən niyə saralıbsan?

Evdən evə işığdu,
Mecmə² doli qaşığdu.
Bizim oğlan neyləsin,
Sizin qızdar aşığdu.

Qızıldu dişün sənin,
Müşgüldi işün sənin.
Çox da tərif eyləmə
Puşdu³ yerüşün sənin.

Pilləkənnən çıxginən,
Yarinən danışginən.
Bi isdekan çayım var,
Onu da sən işginən.

Gülü sulu dərməzdər,
Məni san, a verməzdər.
Əgil, üzünən öpüm,
Xəlvət yerdə, görməzdər.

Pəncərəsən, şüşəsən,
Sürüşəsən, düşəsən.
Məni kimlər qarğadi?
Sən bu dərdə düşəsən.

Sarı gilə rəngində,
Sahat var biləyində.
Allah, məni öldürmə,
Arzum var ürəyimdə.

Bağa bülbül girdi, neynim?
Bağdan su götürdi, neynim?
Qismati paylədilər,
Qismatimizə düşdi, neynim?

Qardaş oturən yerdə,
Dəsmal götürən yerdə.
Bacisi qurban olsun,
Adi tutlan yerdə.

Sən get, sona yolladım,
Sərin suya yolladım.
Özüm gələ bilmədim,
Çox-çox *səninçün* dua yolladım.

Lənkərən yollarında,
Bənd oldum küllərində⁴.
Bir cüt sahat oleydim,
Qardaşın qollarında.

¹ Zarıncı – Burada çarəsiz anlamında işlədilib.

² Mecmə – mecmayı

³ Puşdu – puçdu

⁴ Söyləyici kollarında sözünü küllərində kimi tələffüz edib.

Qaşdariin qarasinnən,
Öpeydin arasinnən.
Mən səni çox isderəm,
Ürəgimin parasinnən.

Uşdum, havadan uşdum,
Qanadım sındı, düşdüm.
Həmsinnən irəliydim,
Həmsinnən geri düşdüm.

Yaylığı ağ saxlaram,
Yuyaram, ağ saxlaram.
Qardəşim evə gələndə
Yeddi qurban kəsərəm.

Mənə bacı diyəsən,
Xanım bacı diyəsən.
Sənə bacı diyərəm,
Mənə *də doğma* bacı diyəsən,
Qızıl üzüy laxladı,
Verdün = verdim anan = anam
saxladı.

Anama qurban olum =
Qurban olum anama,
Məni əziz saxladı = Məni qonax
saxladı = Məni tez adaxladı.

Bacım-bacım olasan,
Doğma bacım olasan.
Oxutdurram Qurani,
Mənə bacı olasan.

Söylədi:

Əliyeva Əsli Məhərrəm qızı.

Gedirdim yuva arası¹,
Tapdım maxmar parası.
Qardaş bir qız sevübdü,
Üzündə Ay parası.

¹ Təkidimizdən sonra Əliyeva Əsli Məhərrəm qızı və Əliyeva Qızılgül Hacığa qızı ayaqüstə, üzübüz dayanaraq, podnos çalacaq, irəli-geri yırğalana-yırğalana avazla oxumağa başladılar.

Ağac başı şingilə²,
Şingiləni kim bilə?
On iki mahnı qoşaram
Sənin kimi gözələ.

Oğlan, adın Yusufdu,
Gün dağlara düşübdü.
Sənin verdiyin üzüy,
Barmağımnan düşübdü.

O biri də belə deyərdi:
Oğlan, adın Yağubdu,
Gün dağlara doğubdu,
Sənin verdiyin üziy,
Barmağımnan düşübdü.

Söylədi:

Səlimova Misri Qulamhüseyn qızı

Söyləyicilər:

1. Əliyev Qəhrəman Məhərrəm oğ-lu.
1945-ci ildə Lerik rayonunda doğulub.

Ali təhsilli, təqaüdcü. Milliyyəti:
azərbaycanlı.

2. Əliyeva Qızılgül Hacığa qızı.
1954-cü ildə Lerik rayonunda doğulub.
Orta təhsilli, evdar qadın. Milliyyəti:
azərbaycanlı.

3. Əliyeva Əsli Məhərrəm qızı. 1930-
cu ildə Lerik rayonunda doğulub. Yeddi
il məktəbə gedib, evdar qadın olub,
təqaüdcüdür. Milliyyəti: azərbaycanlı.

4. Səlimova Misri Qulamhüseyn qı-
zı. 1945-ci ildə Nuravudda doğulub,
yeddin-ci sinfədək oxuyub. Milliyyəti:
azərbaycanlı.

² Şingilə – ağacların gövdəsində əmələ
gələn qəhvəyi rəngli yapışqan